

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ  
ՍԵՎԾՈՎԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ  
ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՈՒ ԿԱՅԱՑՄԱՆԸ  
(1992 - 2003 թթ.)

ԽՍՀՄ փլուզումից հետո ամբողջ ընդլայնված սեփական տարածաշրջանը վերածվեց քաղաքական անկայունության կենտրոնի: Զինված ընդհարումները շղթայական ռեակցիայով տարածվեցին ամբողջ տարածաշրջանով, դրանց գումարվեցին նաև ներպետական բազմաթիվ բախումներ: Հակամարտությունները Բալկաններում, Ղարաբաղում, Մերձդնեստրում, Աբխազիայում, Հարավային Օսիայում և այլն, բավականին դժվարացրեցին տարածաշրջանի պետությունների քաղաքական երկխոսությունը: Այդ իսկ պատճառով 1990-ականների սկզբին խոսել սեփական տարածաշրջանում քաղաքական կամ ռազմաքաղաքական լուրջ համագործակցության մասին ավելի քան անհնարին էր և անիրատեսական: Սակայն քաղաքական, ռազմական և այլ խնդիրներից զատ, Սև ծովին ափամերձ պետությունները և դրանց հարակից երկրներն ունեին ապաքաղաքականացված կամ նվազ քաղաքականացված ընդհանուր բազում խնդիրներ, որոնց լուծումն անհնարին էր առանց միջպետական համագործակցության:

1992 թ. Հունիսի 25-ին տասնմեկ պետությունների և կառավարությունների գլուխներն<sup>555</sup> Ստամբուլում կայացած գաղափարաժողովի ժամանակ ստորագրեցին Սևծովյան տնտեսական համագործակցության հռչակագիրը և Բոսֆորյան հայտարարությունը՝ ազդարարելով համագործակցության նոր ձևաչափի՝ Սևծովյան տնտեսական համագործակցության ստեղծումը<sup>556</sup>: Ստամբուլյան փաստաթղթերն ուրվագծեցին ՄԾՏ համագործակցության հիմնական սկզբունքները և ուղղությունները՝ որպես տարածաշրջանի պետությունների հա-

<sup>555</sup> Ալբանիա, Հայաստան, Ադրբեջան, Բուլղարիա, Վրաստան, Հունաստան, Մոլդովա, Ռումինիա, Ռուսաստան, Թուրքիա և Ուկրաինա:

<sup>556</sup> Корнилович С. Г., Торопыгин А. В., Развитие межгосударственной интеграции в ЕВРАЗЭС, Развитие сотрудничества с ПАЧЭС. Проблемы современной экономики, N 3(11), СПб., 2004, с. 10-12.

մագործակցության ձևաչափ ունեցող կառույցի: Ստորագրելով Ստամբուլյան հռչակագիրը՝ կողմերը պայմանավորվեցին խրախուսել համագործակցությունը առևտրի և արդյունաբերություն, տրանսպորտի, կապի, գիտության և տեխնիկայի, էներգետիկայի, գյուղատնտեսության, զրոսաշրջության և բնապահպանության ոլորտներում:

Ստամբուլյան գազաթնաժողովի գաղափարը պատկանում էր Թուրքիային, որը խորհրդային Միության փլուզումից հետո քաջ գիտակցում էր, որ քաղաքական և տնտեսական իրողությունները սեփական տարածաշրջանում անդառնալիորեն փոփոխվելու են: Անշուշտ, այս նախաձեռնությունն առաջ քաշելով՝ Թուրքիան փորձում էր նաև յուրատեսակ հակակշիռ ստեղծել ձևավորվող եվրոպական միությունը՝ առաջարկելով ըստ էության սեփական «ընդհանուր շուկայի» ստեղծման գաղափարը:

Հայաստանը հանդիսացավ ՄԾՏՀ-ի ակտիվ մասնակիցներից մեկը կառույցի ստեղծման առաջին իսկ օրերից: ՀՀ-ի պարագայում ՄԾՏՀ-ն հանդիսացավ ոչ միայն երկրի առջև ծառացած տնտեսական, սոցիալական և այլ խնդիրների լուծման տարածաշրջանային համագործակցության մեխանիզմ, այլ նաև վերածվեց չափազանց հարմար ֆորումի՝ քաղաքական երկխոսություն ծավալելու համար: ՄԾՏՀ-ն հիմք ապահովեց, այսպես կոչված, բազմակողմ դիվանագիտության շրջանակներում որոշակի բնույթի հարաբերություններ հաստատելու համար նաև Ազրբեյջանի և Թուրքիայի հետ:

Ստամբուլի հռչակագրի ընդունումից հետո ութ ամիս անց՝ 1993 թ. փետրվարի 26-ին կրկին Ստամբուլում ՄԾՏՀ մասնակից ինը պետությունների՝ Ալբանիայի, Ազրբեյջանի, Հայաստանի, Վրաստանի, Մոլդովայի, Ռումինիայի, Ռուսաստանի, Թուրքիայի և Ուկրաինայի խորհրդարանների նախագահները սեփական երկրների միջև բազմակողմ տնտեսական համագործակցությանը խորհրդարանական աջակցություն ցուցաբերելու և տարածաշրջանային կայունությունն ապահովելու նպատակով ընդունեցին ՄԾՏՀ խորհրդարանական վեհաժողով հիմ-

<sup>557</sup> Heinz Kramer, Changing Turkey: Challenges to the Europe and the United States, New York, Brookings Institution, 2000, pp. 93-93.

նկու մասին հռչակադիրը՝ ազդարարելով Համագործակցութ-  
յան խորհրդարանական վեհաժողովի ստեղծման փաստը<sup>558</sup>:

1993 թ. ապրիլի 12-ին Ստամբուլյան հռչակագիրն արժա-  
նացավ ՀՀ Գերագույն խորհրդի հավանությանը: ՄԾՏՀ  
խորհրդարանական վեհաժողովին ՀՀ անդամակցության մա-  
սին որոշման մեջ, մասնավորապես, նշվում էր. «Հավատարիմ  
մնալով ՀՀ անկախության մասին հռչակագրի սկզբունքներին,  
ՀՀ Գերագույն խորհուրդն որոշում է հավանություն տալ ՀՀ  
անդամակցությանը Սեփական տնտեսական համագործակ-  
ցության վեհաժողովին»<sup>559</sup>:

Թեև ՍԾՏՀ ստեղծման առաջին իսկ օրերից Համագոր-  
ծակցության բոլոր մասնակիցների համար պարզ դարձավ, որ  
Համագործակցության ավելի սերտ մակարդակի և ծրագրերի  
ավելի արդյունավետ իրագործման հնարավոր է հասնել միայն  
որոշակի ինստիտուցիոնալ կառույցներ ստեղծելու միջոցով:  
Գեռես 1994 թ. մարտի 15-ին ՄԾՏՀ անդամ պետությունները  
որոշում կայացրեցին կառուցվածքային փոփոխություն կա-  
տարել Համագործակցության շրջանակներում և Ստամբուլում  
հիմնել Մշտական քարտուղարություն: Սա առաջին քայլն էր  
այդ միջադեպին մշտական խորհրդակցությունը միջազգային  
կազմակերպության վերածելու ուղղությամբ: 1995 թ. ՄԾՏՀ  
քաղաքականության հետևողականության ապահովման նպա-  
տակով ներառվեց նաև, այսպես կոչված, «տրոյկայի» ինստի-  
տուտը, որը կազմված էր ՄԾՏՀ նախկին, գործող և ապագա  
նախագահներից:

1998 թ. աչքի ընկավ Հայաստանի և ՄԾՏՀ-ի միջև համա-  
գործակցության սերտ մակարդակով: 1998 թ. ապրիլի 30-ին  
Երևանում տեղի ունեցավ ՄԾՏՀ արտաքին գործերի նախա-  
րարների տասնմեկերորդ հանգիպումը: Այս հանգիպմանն  
առաջին անգամ արտաքին գործերի նախարարի պաշտոնում  
մասնակցեց Վ. Օսկանյանը: Իր ելույթում նախարարը մասնա-  
վորապես ընդգծեց, որ Հայաստանն ՄԾՏՀ-ն դիտում է «որպես  
մեր երկրների սոցիալական և տնտեսական աճի կարևոր  
տարր», որը թույլ է տալիս զարգացնել բարիդրացիական հա-  
րաբերությունները մեր տարածաշրջանում և ապահովել կա-

<sup>558</sup> Հունաստանը դարձավ Վեհաժողովի լիիրավ տասներորդ անդամը  
1995 թ. հունիսին, իսկ Բուլղարիան անդամակցեց կառույցին միայն  
1997 թ. հունիսին:

<sup>559</sup> Տե՛ս ՀՀ Գերագույն խորհրդի 1993 թ. ապրիլի 13-ի որոշումը:

յունությունն ու անվտանգությունը, ինչպես նաև խթանել մասնակից պետութիւնների ինտեգրումը եվրոպական կառույցներին<sup>560</sup>: Երևանյան Հանդիպման ժամանակ տեղի ունեցավ նաև ՄԾՏՀ կանոնադրութեան նախաստորագրումը:

1998 թ. հունիսի 5-ին Յալթայում կայացած զազաթնաժողովի ժամանակ Հանդիսավոր արարողութեամբ ՄԾՏՀ մասնակից պետութիւնների և կառավարութիւնների ղեկավարներն ստորագրեցին ՄԾՏՀ կազմակերպութեան կանոնադրութիւնը: ՀՀ անունից կանոնադրութիւնն ստորագրեց ՀՀ նախագահ Ռ. Քոչարյանը: Անդամ պետութիւնների կողմից վավերացվելուց հետո այն ուժի մեջ մտավ 1999 թ. մայիսի 1-ին:

Միջազգային տարածաշրջանային տնտեսական կազմակերպութեան վերածվելուց հետո Հստակեցվեցին ՄԾՏՀ կազմակերպութեան գործունեութեան հիմնական ոլորտները՝ միջկառավարական (զազաթնաժողովներ և անդամ պետութիւնների նախարարների խորհրդի նիստեր), միջխորհրդարանական (խորհրդարանական վեհաժողով), մասնավոր հատված (ՄԾՏՀ Գործարար խորհուրդ), բանկային գործունեութիւն և ֆինանսներ (Առևտրի և զարգացման բանկ), գիտաակադեմիական համագործակցութիւն (Սևծովյան Հետազոտութիւնների միջազգային կենտրոն):

Բացի ՄԾՏՀ կազմակերպութեան կանոնադրութիւնից, Յալթայում տեղի ունեցած Հանդիպման ժամանակ ընդունվեց նաև ՄԾՏՀ մասնակից պետութիւնների ու կառավարութիւնների գլուխների հռչակագիրը: Հռչակագիրն արձանագրեց, որ «Այսօր ՄԾՏՀ-ն ծառայում է ավելի քան մեկ նպատակի: Այն տնտեսական և սոցիալական առաջընթացն արագացնելու և, հետևաբար, մեր երկրներում ժողովրդավարական հաստատութիւնների համախմբման անվիճելի փոխլրացնող միջոց է: Այն նաև նախապատրաստական հիմք է 21-րդ դարի միացյալ եվրոպային ինտեգրվելու համար»<sup>561</sup>: ՀՀ-ն դարձավ Սևծովյան տնտեսական համագործակցութեան խարտիան (կանոնադրութիւնը) վավերացնող առաջին պետութիւններից մեկը: ՀՀ

<sup>560</sup> St'u Statement by Foreign Minister Vartan Oskanian at the 11th Meeting of Foreign Ministers of the Black Sea Economic Cooperation, Yerevan, April 30, 1998. <http://www.armeniaforeignministry.am/> 28.03.2006 թ.:

<sup>561</sup> St'u Yalta Summit Declaration, Yalta, 5 June 1998.

առաջին դեմարման Ազգային ժողովը 1998 թ. դեկտեմբերի 1-ին որոշում կայացրեց վավերացնել ՄԾՏՀ կանոնադրությունը<sup>562</sup>:

1999 թ. հունիսի 21-ին, ի կատարումն Ստամբուլյան ՄԾՏՀ կանոնադրության դրույթների, Սալոնիկում վերջնականապես սկսեց իր աշխատանքները ՄԾՏՀ ֆինանսական հենասյունը՝ Առևտրի և զարգացման սեփական բանկը: Առևտրի և զարգացման սեփական բանկի մասին համաձայնագիրը կնքվել էր դեռևս 1994 թ. հունիսի 30-ին Թբիլիսիում: Սեփական բանկում նախնական կապիտալը բաշխված է հատուկ բաժանված քվոտաներին համապատասխան: Թուրքիան, Հունաստանը և Ռուսաստանն այդ բանկի ամենախոշոր բաժնետերերն են, նրանցից յուրաքանչյուրի բաժինը կազմում է 16,5 տոկոս: ՀՀ բաժնեմասը բանկում կազմում է ընդամենը 1 տոկոս:

1999 թ. սեպտեմբերին Ուկրաինայում Նախագահ Լեոնիդ Կուչմայի նախաձեռնությամբ անցկացվեց Բալթիկ և Սև ծովերի համագործակցության գագաթնաժողովը: Գագաթնաժողովին մասնակցություն ունեցավ նաև ՀՀ նախագահ Ռ. Քոչարյանը, որը, 1999 թ. սեպտեմբերի 11-ին հանդես դալով ելույթով, անդրադարձավ Հայաստանի արտաքին քաղաքականության առաջնություններին նշելով, որ Հայաստանի համար եվրախնայուն գործընթացն այլընտրանք չունի. Հայաստանը ձգտում է իր ուրույն և արժանի տեղն զբաղեցնել եվրոպական կառույցներում: Հավելելով նշվածը՝ ՀՀ Նախագահը նաև ընդգծեց, որ «ԱՊՀ և ՄԾՏՀ շրջանակներում մենք կարողացել ենք տարածաշրջանային համագործակցության փորձ կուտակել: Թույլ տվեք նշել, որ այստեղ Զալթալում, կայացած վերջին ՄԾՏՀ գագաթնաժողովի ընթացքում սկսվեցին կոնկրետ ծրագրերի և նախագծերի պատրաստումն ու իրագործումը»<sup>563</sup>:

1999 թ. նոյեմբերի 17-ին Ստամբուլում կայացավ ՄԾՏՀ անդամ պետությունների և կառավարությունների գլուխների հերթական գագաթնաժողովը, որը, փաստորեն, նախորդեց ԵԱՀԿ ստամբուլյան գագաթնաժողովին: Գագաթնաժողովի մասնակիցներն ընդունեցին Ստամբուլի հռչակագիրը, որում արձանագրեցին արդեն իսկ ձևավորված Կազմակերպության

<sup>562</sup> ՀՀ Ազգային ժողովի 1998 թ. դեկտեմբերի 1-ի Ն-303-1 որոշումը:

<sup>563</sup> Տե՛ս President Robert Kocharian's speech at the Baltic and Black Sea

Cooperation Summit September 11, 1999,

<http://www.armeniaforeignministry.am/> 28.03.2006 թ.:

նվաճումները և դրա առջև ծառացած նորանոր խնդիրները: Հռչակադրում ՄԾՏՀ անդամ պետություններն ընդգծեցին, որ կրիսոսում են այն ընդհանուր մոտեցումը, որ յոթամյա գոյության ընթացքում ՄԾՏՀ-ն մեծապես նպաստել է տարածաշրջանում խաղաղության և կայունության ամրապնդման գործընթացին՝ ելնելով այն պրագմատիկ մոտեցումից, որ տնտեսական համագործակցությունը վստահության ամրապնդման արդյունավետ միջոց է և ծառայում է որպես եվրոպական նոր ճարտարապետության հենասյուն:

2000 թ. օգոստոսի 24-ին ՄԾՏՀ Կենտրոնականայանի մասին համաձայնագիրն ուժի մեջ մտավ: Այն թույլ տվեց անդամ պետություններին հիմնել իրենց մշտական ներկայացուցչությունները, որոնք հավատարմագրված կլինեին ՄԾՏՀ-ին: Արդյունքում ձևավորվեց Մշտական ներկայացուցիչների խորհուրդը, որը պարբերաբար հավաքվում է ծրագրերի հետագա իրագործումն ապահովելու համար:

Ստամբուլում ՄԾՏՀ հավատարմագրված մշտական ներկայացուցչություն ստեղծեց նաև Հայաստանը, սակայն այդ կառույցը հանդիսացավ ավելին, քան սոսկ միջազգային կազմակերպությանն առընթեր ներկայացուցչություն: Հաշվի առնելով Հայաստանի և Թուրքիայի միջև դիվանագիտական հարաբերությունների բացակայությունը՝ մշտական ներկայացուցչությունը կարողացավ որոշակի իմաստով ապահովել Հայաստանի Հանրապետության *de jure* պաշտոնական դիվանագիտական ներկայությունը Թուրքիայի տարածքում<sup>564</sup>:

Հայաստանի Հանրապետության և ՄԾՏՀ միջև համագործակցության զարգացման տեսանկյունից մեծ նվաճում հանդիսացավ 2000 թ. նոյեմբերի 28-30-ին ՄԾՏՀ Խորհրդարանական վեհաժողովի տասնվեցերորդ նստաշրջանի անցկացումը Հայաստանում, որին մասնակցություն ունեցան ՄԾՏՀ բոլոր 11 երկրները ներկայացնող մոտ 100 պատգամավորներ, ներառյալ Թուրքիայի և Ազրբեջանի խորհրդաբանականները: Դիտորդի կարգավիճակով Երևանյան նիստին մասնակցեցին նաև Եգիպտոսի, Իսրայելի, Սլովենիայի պատվիրակները և միջազգային

<sup>564</sup> Այս մասին ավելի մանրամասն տե՛ս Наша безопасность основана на многих составляющих. Эксклюзивное интервью агентству "АРМИНФО" Рубена Шугаряна, заместителя министра иностранных дел. Мариам Левина, АРМИНФО, 27 января, 2005 г. [http://www.arminfo.am/politika\\_ru-issue34.html](http://www.arminfo.am/politika_ru-issue34.html) 28.03.2006թ.:

կադմակերպությունների ներկայացուցիչները: 2000 թ. նոյեմբերի 29-ին «Նոյյան աապան» լրատվական գործակալությունը տված հարցազրույցում ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Արմեն Սաչատրյանն ընդգծեց, որ սա Ազրբեջանի և Թուրքիայի բարձրաստիճան պաշտոնյաների առաջին այցն է Հայաստան վերջին 12 տարիների ընթացքում: Ազրբեջանի պատվիրակության կազմում էին Միլիմեջլիսի փոխխոսնակ Արիֆ Ռահիմ-ղադեն և պատգամավոր Յաշար Ալիևը: Վեհաժողովի աշխատանքներին մասնակցում էին նաև Թուրքիայի 8 պատգամավորներ:

Ընդհանրապես, 2002 թ. հոբելյանական էր ՄԾՏՀ-ի համար, քանի որ լրանում էր Համագործակցության ստեղծման տասնամյակը: Անցյալ տասնամյակի նվաճումները և հաջողություններն ի մի բերելու նպատակով Ստամբուլյան հռչակագրի ընդունման օրը՝ 2002 թ. հունիսի 25-ին, համագործակցության ծննդավայրում անցկացվեց ՄԾՏՀ-ի տասնամյակին նվիրված գագաթնաժողովը: Ստամբուլյան գագաթնաժողովի մասնակիցները տասնամյակի հռչակագրում արձանագրեցին, որ «Անցյալ տասնամյակի ընթացքում ՄԾՏՀ-ն ապացուցեց վստահության, ըմբռնման և համագործակցության ֆորումի իր արժեքը: Այն խթանեց իր անդամ պետությունների ժողովրդավարության, շուկայական տնտեսության և բաց հասարակության կայացման քաղաքականության նշանակալի առաջընթացը՝ դրանով իսկ աջակցելով այսօրվա աշխարհում մեր տարածաշրջանի ավելի լավ դիրքավորմանն ուղղված ջանքերին, որում պետություններն ընթանում են դեպի ավելի մեծ շիտակություն և տնտեսական ինտեգրում»<sup>565</sup>:

2003 թ. ապրիլի 18-ին ՄԾՏՀ նախարարների խորհրդի ութերորդ հանդիպումը տեղի ունեցավ Հայաստանի Հանրապետության մայրաքաղաքում: Հանդիպմանը նախորդեց Բարձրաստիճան պաշտոնյաների կոմիտեի հանդիպումը, որը կայացավ ապրիլի 16-17-ին: Երևանյան հանդիպմանը մասնակցություն ունեցան դիրտորդներ Ավստրիայից, Ֆրանսիայից, Գերմանիայից, Իտալիայից և Լեհաստանից, ինչպես նաև մի շարք միջազգային կադմակերպությունների ներկայացուցիչներ: Ի պաշտոնե նիստը նախագահում էր ՀՀ արտաքին գործերի նախարար Վարդան Օսկանյանը: ՄԾՏՀ նախարարների խորհրդի

<sup>565</sup> St'u Istanbul Decennial Summit Declaration "Looking Beyond Ten Years of Cooperation and Progress Istanbul, 25 June 2002.

Երևանյան Հանդիպմանն ուղերձով դիմել էր ՄԱԿ-ի Գլխավոր քարտուղար Բոֆի Աննանը, որը Հանդիպման ընթացքում նրա անունից ընթերցեց Ժենևում ՄԱԿ-ի գրասենյակի գլխավոր տնօրեն, փոխքարտուղար Սերգեյ Օրջոնիկիձեն: Երևանյան Հանդիպման ժամանակ Վ. Օսկանյանը, ամփոփելով ՍԾՏՀ-ում ՀՀ նախագահության անցած վեց ամիսները, մասնակիցների ուշադրությունը հրավիրեց այն հանգամանքին, որ ՍԾՏՀ-ի ծրագրերի զարգացման Հիմնադրամի ստեղծումը կարևոր հիմք կարող է Հանդիսանալ ընդհանուր տնտեսական նախագծերի և ծրագրերի իրագործման համար:

Սևծովյան տնտեսական համագործակցության կազմակերպության նախարարների խորհրդի հաջորդ Հանդիպումը տեղի ունեցավ Բաքվում՝ 2003 թ. հոկտեմբերի 31-ին: Հայաստանը Հանդիպման ժամանակ ներկայացնում էր ՀՀ արտաքին գործերի փոխնախարար Ռուբեն Շուգարյանը: Ռ. Շուգարյանը, ելույթ ունենալով Բաքվում, նշեց, որ համատեղ ջանքերով անցած վեց ամսվա ընթացքում հնարավոր եղավ հասնել նշանակալի հաջողությունների այնպիսի կենսական նշանակություն ունեցող հարցերի կապակցությամբ, ինչպիսիք են էներգետիկան, տրանսպորտը և զբոսաշրջությունը, դրական առաջընթաց արձանագրվեց նաև առևտրի և տնտեսական զարգացման բնագավառներում: Փոխնախարարն ընդգծեց նաև խորհրդարանական վեհաժողովի աճող դերը տարածաշրջանային համագործակցության զարգացման ոլորտում: Ընդհանուր առմամբ, ՍԾՏՀ-ում նախագահության անցումը Հայաստանից Ադրբեյջանին որոշակի դրական ներդրում ունեցավ երկու պետությունների միջև համագործակցության ձևավորմանը՝ ապահովելով պաշտոնական հարաբերությունների որոշակի մակարդակ նաև Ղարաբաղյան հակամարտության հետ չկապված համագործակցության բնագավառում:

Չմեղանչելով ճշմարտության դեմ, այդուհանդերձ, կցանկանայինք նշել, որ շատ դեպքերում, ցավոք, Կազմակերպության գործունեության արդյունավետությունն ու հաջողություններն արտացոլվում են միայն թղթի վրա և իրականում չեն իրագործվում: Պատահական չէ, որ դեռևս 1994 թ. նախագծված Առևտրի և զարգացման սևծովյան բանկի ստեղծումը հնարավոր դարձավ միայն 1999 թ.: Անշուշտ, այս ամենի հիմքում նաև քաղաքական դրդապատճառներն էին: Այդուհանդերձ, համագործակցության ստեղծված ձևաչափը իր ճկունությամբ և առաճականությամբ, չափազանց կարևոր է

*ՄՍՏՀ անդամ յուրաքանչյուր պետության համար, ու նրանցից  
և ոչ մեկը չի ցանկանում, ելնելով Կազմակերպության գործու-  
նեության ոչ արդյունավետ լինելու հանգամանքից, վերացնել  
ձևավորված յուրահատուկ բացառիկ ձևաչափը:*

**KHACHATUR ADUMYAN  
YEREVAN STATE UNIVERSITY**

**CONTRIBUTION OF THE REPUBLIC OF ARMENIA TO THE  
CREATION AND STRENGTHENING OF THE BLACK SEA  
ECONOMIC COOPERATION  
(1992-2003)**

**Summary**

The paper is an overview of the Black Sea Economic Cooperation formation and strengthening, as well as the role of the Republic of Armenia in the development and transformation of this unique regional structure.

After the collapse of the USSR, the Black Sea region needed a new cooperation format. Despite numerous political problems and military conflicts, all the states of the region were well aware of the existence of issues that could not be resolved without regionwide cooperation. The Black Sea Economic Cooperation initiative was aimed at modifying the situation and creating a novel format of regional cooperation.

Created originally as a regional conference, the BSEC gradually acquired features of an international structure - finally becoming an international regional organization.

The importance of Armenia's membership to the BSEC has been twofold: (i) a vehicle to seek economic cooperation with other countries in the region, and (ii) a multilateral diplomacy framework within which to establish a certain relationship with the Republics of Azerbaijan and Turkey (which, indeed, has partially filled the

gap arising out of the absence of any bilateral diplomacy between Armenia, on the one hand, and either of these states, on the other).

The Republic of Armenia - as an active participant in the BSEC - has always attached and continues to attach great importance to the cooperation in this framework. Such commitment was manifestly expressed during Armenia's chairmanship of the organization.

Even though official and academic circles often rightfully criticize this organization for being passive, none of its participants want to reject this unique format of regional cooperation, which contains enormous potential for development.